

Politika in gospodarstvo

Dr. Branko
Horvat

Trdijo, da se je politika vsilila gospodarstvu in da bi ločitev politike od gospodarstva pripeljala do gospodarskega razcveta. Tako formulirana trditev je dvakrat napačna.

Prvič: zahtevi po ločitvi politike od gospodarstva ne bo in tudi ne more biti ustrezno.

Drugič: politika se ni vsilila samo gospodarstvu, ampak vsej družbi. Dovolj bo, če spomnimo na pogubno šolsko reformo, katere uničujoče posledice bodo občutili celi rodovi. In kaj je z našo znanostjo – ne le z družboslovno, ampak tudi z naravoslovno? Na tem področju se pospešeno približujemo – afriški ravni. Tako kot v Afriki prvovrstni možgani zapuščajo državo. Tu je tudi katastrofalno neučinkovita državna uprava. In sodstvo, ki je zgrajeno na politični primernosti namesto na neodvisnosti in moralni integriteti. Pa še svojevrstna privatizacija občil. In tako naprej. In v tem, ko se drugi pripravljajo na vstop v XXI. stoletje, proizvajamo v Jugoslaviji predpise namesto blaga, veliko moči gre za razprave, ali Slovenija izrablja Srbijo ali narobe, ali mora biti na prometnih napisih na Kosovu na prvem mestu srbsčina ali albanščina, hkrati pa ne posvečamo nikakršne pozornosti temu, da ostaja naša mladina, ki naj bi bila nosilka prihodnjega razvoja, nezaposlena in da je nezaposlenih za polovico več, kot je štel ves delavski razred predvojnne Jugoslavije.

Vsa področja družbenega življenja so podrejena politiki. To je docela v soglasju z znano boljševiško parolo o enotnosti oblasti. Politika pa je predvsem boj za oblast. Tako so bili cilji in metode politike sčasoma vsiljeni vsej družbi. To je pripeljalo do skrajne demoralizacije družbe, pri tem je neučinkovitost samo posledica in ni najhujša nesreča.

Toda politika je hkrati nujna družbena dejavnost. Ker brezkonfliktne družbe ni, je potrebno politično reševanje družbenih spopadov. Ni druge možnosti. Torej ne gre za ločitev politike od družbe, ampak za družbeno *nadzorstvo* nad politiko. Drugače povedano: gre za uvedbo demokratične kontrole javnosti nad nosilci političnih funkcij. To je kajpak v popolnem nasprotju s političnim monopolom, ki ga zagotavlja celo ustava, in s samoproklamirano avantgardnostjo, ki se ne doseže z delom in uspehi – kakor je bilo med revolucijo in neposredno za njo – ampak se zagotavlja s policijo.

V tem okviru je treba gledati tudi na problem jugoslovanskega gospodarstva. Kapitalistično gospodarstvo lahko prenese tudi politično diktaturo. Mussolini, Hitler in latinskoameriški diktatorji so to kar uspešno demonstriali. V takem sistemu sta politična in gospodarska sfera dovolj ločeni, da lahko do določene mere tudi avtonomno delujeta. To je v socializmu povsem nemogoče. Zato pa vzhodnoevropske diktature nikdar niso prišle do socializma.

Temeljna institucija socializma je samoupravljanje. Delavsko samoupravljanje pomeni ekonomsko demokracijo. Na dolgi rok je čisto nemogoče sožitje med ekonomsko demokracijo v podjetju in politično avtokracijo v družbi, med enakopravnostjo v gospodarskem odločanju in neenakoprav-

nostjo v političnem odločanju. Ker temelji politika na sili, ima možnost, da se vsili gospodarstvu. Brž ko pa takšna možnost obstaja, se tudi takoj uporabi. Moralni pozivi so v zvezi s tem groteskno naivni.

Tako se je zgodilo, da je bil razvoj samoupravljanja zaradi premoči politike ustavljen, sama institucija pa je diskreditirana. Splošno razočaranje je vodilo v involutivno privatizacijo, v degradiranje morale in nazadnje v družbeno krizo.

Da se izognem nesporazumu, moram poudariti, da v Jugoslaviji ni bilo prav vse slabo. Nasprotno: takoj po revoluciji uvedeni avtoritarni sistem je imel velik mobilizacijski potencial. Temeljlil je na resničnih zaslugah za osvoboditev dežele, za federativno rešitev nacionalnega vprašanja, za obrambo pred stalinističnim imperializmom in za uvedbo delavskega samoupravljanja. Šesti kongres KPJ/ZKJ in partijski program iz leta 1958 sta utrla razvoj v pravilni smeri. Za to usmeritev so bili značilni odmiranje represivnih funkcij države, spreminjanje enopartijskega sistema v politični sistem brez partij in razvoj integralnega družbenega samoupravljanja. Eksplozija ustvarjalnosti, ki je pripeljala v obdobju 1952–1964 do takšnega gospodarskega in znanstvenega razvoja, da ni bil v Evropi še nikoli registriran, je samo empirična potrditev za pravilnost usmeritve. Z oddaljevanjem od revolucije smo to usmeritev polagoma opuščali, po letu 1972 pa je bil izveden radikalen zasuk nazaj.

Jugoslavija se je vrnila v etatizem s samoupravljanjem, ki ni prida pomembnejše kot gola fasada za politični monopol.

Naj ilustriram položaj samo z enim primerom: danes, po dveh letih orjaških neuspehov, ki so pripeljali jugoslovansko gospodarstvo na rob bankrota, zvezna vlada niti ne pomisli na to, da bi samokritično odstopila prostor sposobnejšim, čeprav bi to morala storiti tako vzhodno kot zahodno od Jugoslavije. Tudi v skupščini se ni pojavila ideja o zahtevi po ostavki. In namesto da bi predsedstvo države samo predlagalo zamenjavo nesposobne in neodgovorne vlade, označuje v javni proklamaciji take zahteve za nesprejemljive! («... posamezne javne zahteve po ostavki ZIS, ki dobivajo v nekaterih okoljih naravno pritiska in kampanje z nesprejemljivimi in subjektiviziranimi motivi, povzročajo škodo vsem odnosom v državi...» Škode torej ne povzročajo slaba vlada, ampak tisti, ki terjajo, da se ta vlada zamenja z boljšo!)

Kakor je prvi pogoj za ekonomsko ozdravitev kompetentna in odgovorna vlada, sestavljena iz ljudi, ki uživajo v vsej državi zaupanje kot dobri strokovnjaki in osebnosti visoke moralne integritete, tako je tudi prvi pogoj za premagovanje družbene krize radikalna demokratizacija političnega življenja in odpravljanje vsakršnega monopola. Kadar bosta vlada in predsedstvo odgovorna jugoslovanskim državljanom, ne pa sama sebi, se bosta začela bojevati za uspešno opravljanje zaupanih nalog. Tedaj se bo Komisija za izgradnjo gospodarskega sistema izoblikovala iz najboljših strokovnjakov, ki jih ima država na voljo, ne pa iz »primernih osebnosti«. Tedaj se bo državljanom Jugoslavije povrnila vera, da je mogoče kaj storiti, in se bodo tudi sami zavzeli za razvoj dežele. Tedaj bo slaboumne predpise in birokratsko indolenco zamenjalo nekaj, kar ustreza sodobni državi. Tedaj bodo fevdalni plotovi med posameznimi regijami avtomatično podrti, saj se bodo delovni kolektivi obrnili h gospodarjenju na celotnem ozemlju Jugoslavije – na enotnem tržišču – in jim ne bo treba iskati patronata nacionalnih oligarhij.

Takrat se bo kratko in malo država spet vrnila na pot izgradnje socializma, s katere je krenila.

Lenin je svojčas govoril, da je socializem sovjetska oblast (to je enopartijski sistem) plus elektrifikacija. Danes vemo, da je ta formula hudo napačna in da ne pelje v socializem, ampak v etatizem. To so ugotovili Leninovi rojaki in nasledniki in zdaj mrzlično iščejo izhod iz slepe ulice. Jugoslovanska izkušnja kaže, da je temelj socializma samoupravljanje na delovnem mestu in radikalna, to je socialistična demokracija v političnem življenju. Čas je, da to izkušnjo inteligentno izkoristimo.

Zagreb, 29. 3. 1988

Dr. Matija
Škof

Kje so rešitve?

Osnovno problematiko sedanjih gospodarskih razmer je iskati v okostenelosti gospodarskega sistema, omejevanju avtonomnosti gospodarskih subjektov in zaviranju vseh oblik podjetništva. Tako situacijo še poslabšujejo dejstva: zadolženost v tujini, brezposelnost in premajhna kmetijska produkcija.

KJE SO REŠITVE

Brez ambicij, da bi prikazali kompleksno in za vse čase veljavno smer gospodarskih sprememb, pa vendar ocenjujemo, da je potrebno reformirati gospodarski sistem na nekaterih ključnih točkah, in to čimprej, če hočemo iziti iz gospodarsko politične krize, v kateri smo že dalj časa.

Začenjamo z neobhodnim, zadostnim in potrebnim pogojem za učinkovitost gospodarstva v blagovni produkciji, to je z avtonomnostjo in samostojnostjo gospodarskih subjektov, ki se prek trga povezujejo z drugimi gospodarskimi subjekti. Sedanji status quo pretežno dogovornega gospodarstva, kjer v družbeni bazi nastopajo gospodarski subjekti, ki jim je dejansko odvzeta možnost, da samostojno razpolagajo s proizvodnimi faktorji, da sprejemajo odločitve in prenašajo njihove posledice, v politični nadgradnji pa prevladuje praktično neomejena in nekontrolirana oblast vseh nivojev državne administracije, vodi k zapiranju in regionalizaciji trgov; to je nepoznano tržnim gospodarstvom, čeprav so ta federativna ali konfederativna. Nasprotno, sodobna tržna gospodarstva problemov mobilnosti blaga, storitev in produkcijskih sredstev ne poznajo niti med nacionalnimi gospodarstvi, kaj šele znotraj njih. Gospodarski subjekt je torej lahko avtonomen in samostojen, trg pa »enoten« le v primeru stabilizacije zunanjega okolja z znano in nediskriminatorno makroekonomsko politiko; to pomeni direktno in indirektno državno intervencijo le prek instrumentarija fiskalne in kreditne monetarne politike, ki pa je znana vsem gospodarskim subjektom, enaka za vse subjekte, in ki se redko spreminja.